

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر

اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

لیلا پارسانزاد^۱ و دکتر فردوس یادگاری^۲

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان به اجرا در آمد. روش تحقیق مورد استفاده توصیفی-پیمایشی بود. جامعه آماری را کلیه اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه‌های آزاد و دولتی استان خوزستان به تعداد ۱۴۹ که در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ به تدریس اشتغال داشتند، تشکیل داده‌اند. حجم نمونه براساس جدول مورگان ۱۰۸ نفر به تفکیک (۲۳ نفر استاد زن) و (۸۵ نفر استاد مرد) به روش تصادفی ساده برآورد گردید. اطلاعات از طریق پرسش‌نامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. آزمون سؤالات و تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها توسط آزمون تی تک نمونه‌ای انجام شد. نتایج یافته‌های تحقیق از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان نشان داد که: قوانین و مقررات دانشگاه، روابط متقابل استاد و دانشجو، جوّ سازمانی دانشگاه، روش تدریس اساتید دانشگاه، روابط میان فردی بین دانشجویان، ساختار فیزیکی دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

کلمات کلیدی: برنامه درسی پنهان، رفتار انضباطی، دانشجویان، دیدگاه اساتید.

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. (نویسنده مسئول).

مقدمه

موضوع انضباط،^۱ امروزه به عنوان یکی از مهم‌ترین مشکلات موجود در جوامع، خودنمایی می‌کند و یکی از علل نارضایتی معلمان یا اساتید، بی‌انضباطی شاگردان یا دانشجویان است. یکی از اهداف تعلیم و تربیت، کمک به افراد در زمینه زندگی با دیگران و احترام گذاشتن به آن‌هاست؛ بنابراین برای این که فرد بتواند در اجتماع زندگی کند، باید رفتار اجتماعی را بیاموزد؛ به این معنی که رفتارش باید مورد قبول اجتماع باشد. یکی از راه‌های اجتماعی شدن و مورد قبول قرار گرفتن، رعایت انضباط و مقرراتی است که در اجتماع حکم فرماست. جامعه وقتی سلامت خود را حفظ می‌کند که افراد آن حق و حقوق خود و دیگران را بشناسند و رعایت کنند؛ پس هدف از انضباط، این است که فرد را قادر به سازش با قوانین و مقرراتی کند که فرهنگ یک گروه پذیرفته است، به طور خلاصه می‌توان گفت، اهمیت انضباط به این سبب است که نتایج ذیل را به دنبال دارد: سلامت جامعه، شادی و نشاط فرد، سازش فردی و اجتماعی، احساس امنیت، اعتماد به نفس، جلب محبت دیگران و صرفه‌جویی در وقت. اگرچه ممکن است این تصویر در ذهن وجود داشته باشد که علت اصلی عدم انضباط کلاسی، مشکلات رفتاری دانش‌آموزان یا دانشجویان است و با توجه به این اصل مهم که نظم و انضباط خوب کلاسی، نتیجه یک تدریس خوب و یک تدریس خوب، نتیجه داشتن یک طرح درس خوب است (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۳، ص ۲۱۵).

نظم و انضباط لازمه انجام هر کاری است و بدون برقراری نظم و انضباط، جریان تعلیم و تربیت دچار اشکال می‌شود و حتی ممکن است متوقف گردد. برقراری انضباط، وسیله‌ای است برای هموار کردن راه جهت تحقق اهداف عالی تعلیم و تربیت. با وجود این، امروزه در دانشگاه‌ها، مشاهده می‌شود که اوقات زیادی از وقت اساتید که باید صرف تعلیم و تربیت دانشجویان شود؛ صرف برقراری انضباط آنان می‌شود. اساتید با سابقه، با آن که با مظاهر مختلف کلاس داری و مفهوم انضباط، آشنایی کامل دارند، اطلاعات آن‌ها در این زمینه ناقص و یا ناسازگار با یافته‌های علمی و آموزشی است. هم چنین توجه به برنامه درسی پنهان،^۲ به عنوان یکی از موضوعات جدید در برنامه درسی و به عنوان یکی از مسائل ریشه‌ای در ایجاد و تغییر رفتار مطرح گردیده است. چنان که تغییرات بسیار زیادی در کشورهای مختلف دنیا، در جهت توجه به آن انجام گرفته است. تأثیر گذاری آن در ایجاد و تغییر رفتار یک مسأله مهم و اجتناب ناپذیر می‌باشد که می‌تواند در شنا سایی، پیش بینی و کنترل مسائل انضباطی نقش بسیار کلیدی و اساسی ایفا نماید (تقی‌پور ظهیر، ۱۳۸۷، ص ۴۵).

^۱ . Discipline

^۲ . The hidden curriculum

برنامه درسی به عنوان یکی از ستون‌های الزامی‌سازه علوم تربیتی نقش بی بدیلی در عملکردهای تربیتی داشته است و حتی پا از قلمرو رسمی‌بودن بیرون گذاشته، فرایندهای غیررسمی‌را در برگرفته است. برنامه درسی، به منزله ظرف و ظرفیتی در نظر گرفته شده است که کارکردهای چندگانه پیدا کرده و در صدد برآمده تا همه اتفاق‌های آموزشی و آشکار و پنهان و شکل عملی شدن انتظارات و مقاصد آموزشی را در خود جای دهد. برنامه درسی به منزله یک فرایند، می‌خواهد مسیری باشد که آغاز و پایان جریان یادگیری و آموزشی را به هم پیوند دهد. از اواسط دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ متخصصان برنامه درسی تلاشی در نظام‌مند کردن تمامی نظریه‌ها با نگرشی متاتئوریک داشته و موفق به ترسیم و ارائه نظام در این خصوص گردیدند که سه مقوله کلی «برنامه درسی رسمی یا صریح»^۱، «برنامه درسی عقیم یا پوچ»^۲ و «برنامه درسی پنهان یا مستتر»^۳ را در برداشت. برنامه درسی پنهان استعاره‌ای مناسب برای توصیف ماهیت سایه‌وار، تصریح نشده و بی‌شک فرایندهای ضمنی و در هم تنیده‌ای از تجارب آموزشی و تربیتی است که در نقطه مقابل آموزش‌های رسمی قرار می‌گیرد و خود را در تعاملات تربیتی آشکار می‌سازد (اسکندری، ۱۳۸۷، ص ۲۰).

به عبارت دیگر، برنامه درسی پنهان از یادگیری‌هایی حکایت دارد که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده است و فراگیران به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی، تجربه می‌کنند. تجربه‌های یادگیری که بدین وسیله حاصل می‌شود، عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از ارزش‌ها و انتظارات تبلور می‌یابد و کمتر معطوف به حوزه دانستنی‌ها یا شناخت، مربوط دانسته شده است (مهرمحمدی، ۱۳۸۷، ص ۳۲).

با توجه به اینکه نظام آموزش و پرورش هر جامعه از انتقال آشکار و پنهان هنجارها و نگرش‌های خاص به فراگیرندگان فارغ نیست. در نظام آموزشی، فراگیرندگان طی دوره‌های طولانی که تأثیر پذیرترین دوره‌های رشد فردی است، در معرض آموزش برنامه‌های آشکار و مدون قرار دارند و ضمن آن تجاربی را کسب می‌کنند که به شکل غیر مستقیم یا غیرآگاهانه شکل دهنده فرهنگ و ارزش‌های مورد پذیرش آنان است. اثر بخشی این تجارب به مراتب بیشتر از روش‌های مستقیم و کوشش‌های آگاهانه است. صاحب نظران تعلیم و تربیت برای تشریح آموخته‌ها و نگرش‌هایی که تحت تأثیر این عوامل ضمنی در فراگیرندگان شکل می‌گیرند و همچنین پیامد آن‌ها، از مفهوم «برنامه درسی پنهان» بهره گرفته‌اند (حداد علوی و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۳۴).

^۱. Explicit curriculum

^۲. Null curriculum

^۳. Hidden curriculum

بدون تردید یکی از مؤلفه‌های بسیار مهم در رفتار انضباطی دانش‌آموزان در مدرسه، برنامه درسی پنهان است. دانش‌آموزان از طریق برنامه‌های درسی و به ویژه برنامه‌ی درسی پنهان با انواع دانش علمی، اجتماعی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی و... و مهارت‌ها و نگرش‌های مختلفی همچون احترام، صداقت، سعه صدر، همدردی، وطن پرستی، تعهد و مسئولیت پذیری، توجه به نفع عموم، برابری، رعایت قانون و مقررات و غیره آشنا می‌شوند. آن‌ها همچنین می‌توانند دانش، مهارت‌ها، مفاهیم و نگرش‌هایی را فرا بگیرند که برای پرورش آن‌ها خطر آفرین بوده و تهدید محسوب می‌گردد (فتحی‌اجارگاه و همکاران، ص ۹۳).

در طول تاریخ برنامه درسی، تلاش‌های زیادی از سوی صاحب‌نظران این رشته صورت گرفته که موجب غنای هر چه بیشتر آن گردیده است. از جمله مهم‌ترین این تلاش‌ها که از مفاهیم و مباحث نسبتاً تازه و ارزشمند برنامه درسی است، برنامه درسی پنهان می‌باشد که وجودش در کنار برنامه درسی رسمی^۱ یا آشکار از ضرورت توجه به تمامیت آنچه دانش‌آموزان در اثر حضور در متن نظام رسمی آموزش تجربه کرده و می‌آموزند حکایت دارد. نخستین بار «فیلیپ جکسون»^۲ مفهوم برنامه درسی پنهان را در کتاب «زندگی در کلاس درس»^۳ مطرح کرد (مارگولیز،^۴ ۲۰۰۲، ص ۵۲). وی معتقد بود که شاگردان برنامه درسی پنهان را از طریق جنبه‌های آکادمیک مدرسه که شامل عناصر قدرت، جمعیت و تشویق است در کلاس درس می‌آموزند (سراجی، ۱۳۸۷، ص ۳۲). برنامه درسی پنهان از یادگیری‌هایی حکایت می‌کند که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده و به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی، فراگیرندگان تجربه می‌کنند (مهر محمدی، ۱۳۸۷، ص ۳۳).

برنامه درسی پنهان، اصولاً مربوط به ساختار آموزشی است. به عنوان مثال: در سخن گفتن از مؤلفه در هم تنیده است. اولین مؤلفه آن که آشکار سازی همین کلماتی است که از جنس اسم و فعل و حرف است که بیان می‌شود. این‌ها به خودی خود معنا ندارند و یا لااقل مبهم هستند. اما یک چیز دیگری وجود دارد که همین کلمات را معنادار می‌کند، آن ساختار جمله و نحوه بیان است که آن را معنادار می‌کند. توجه ما معمولاً به خود کلمات بوده و کمتر معطوف به نحو آن می‌باشیم. در آن صورت پنهان قلمداد می‌شود. بدین صورت حا شیه‌های یک حکام، ساختار مفهوم برنامه درسی پنهان را تشکیل می‌دهد (اسکندری، ۱۳۸۷، ص ۲۱).

^۱ . Official Curriculum

^۲ . Phillip Jackson

^۳ . Life in the classrooms

^۴ .Margolis

انضباط به طور اساسی یک امر درونی است به عبارت دیگر تا فرد از نظر درونی دارای خود انضباطی نباشد رفتار او در خارج نمی‌تواند منضبط باشد. بنابراین انضباط یعنی انسان از نظر درونی و شخصیتی دارای ملکه نظام باشد. درست مانند تقوا که یک امر درونی است، یعنی پرهیز از گناه که باید ابتدا ملکه نظام گردد و سپس در رفتار و کردار فرد بروز و ظهور پیدا کند. برنامه درسی پنهان یکی از عواملی است که بر محدود کردن برنامه رسمی تأکید می‌کند. برنامه درسی پنهان در حد معنی‌دار تعیین کننده مبنای احساسی ارزش و عزت نفس می‌باشد، باعث ایجاد نظم در کودک شده و در نتیجه رفتار و کرداری مناسب و مقتضی سن و زمان را ترسیم می‌کند (حدادعلوی، ۱۳۸۶، ص ۳۶). حال با توجه به اهمیت موضوع اگر به دانشگاه به دید واقعی نگاه کنیم و به آن اهمیت بدهیم باعث پیشرفت جامعه می‌شود و شاید در کشورهای توسعه یافته، آموزش و پرورش آن‌ها دلیل پیشرفت آن‌ها بوده است. برنامه‌ریزی مناسب و جذاب بودن مدارس و دانشگاه‌ها، بودن نظم و انضباط در مدارس و دانشگاه‌ها، جهت‌دار بودن آموزش و پرورش، باعث به ثمر رسیدن اهداف از پیش تعیین شده جامعه می‌شود. از طرفی نمی‌توان تمام وظایف نظام آموزشی را صرفاً در قالب کارکردهای برنامه درسی رسمی و از قبل تعیین شده تعریف و تقدیر کرد. بلکه همین که نظام آموزشی از طریق اجرای برنامه درسی رسمی شروع به فعالیت می‌کند نوع و شکل دیگری از برنامه درسی نیز در محیط و فضای آموزشی عملاً شروع به ابراز وجود می‌کند که اگرچه در چارچوب از قبل تعیین شده و نیز در دستور کار نظام‌های آموزشی نبوده است ولی در عمل، تأثیر شگرفی بر یادگیری‌ها، نگرش‌ها، دیدگاه‌های دانشجویان و نیز به میزان موفقیت و کارایی آن‌ها دارد. این نوع برنامه درسی که برخی از صاحب‌نظران و اندیشمندان تعلیم و تربیت، اثرگذاری آن را حتی بیشتر از برنامه‌های درسی رسمی تلقی می‌کنند، برنامه درسی پنهان نامیده می‌شود. برنامه‌هایی که در مدارس اجرا می‌شوند علاوه بر تحقق اهداف از پیش تعیین شده، تجارب و اهداف بسیار مهم دیگری را نیز محقق می‌نمایند که جز پیامدهای قصد نشده یا برنامه درسی پنهان می‌باشند (علیخانی و مهرمحمدی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۱). بسیاری از محققان در زمینه محتوای برنامه‌های درسی پنهان و نحوه‌ی در معرض قرار گرفتن دانشجویان معتقدند که تعهد و پایبندی اساتید به تدریس، برقراری ارتباط با دانشجویان، بیماران و همکاران بسیار بالا است. لذا می‌توان نتیجه گرفت، یادگیری‌ها و تجاربی که از طریق برنامه درسی پنهان حاصل می‌شوند. جزء نتایج مورد نظر یا اهداف برنامه درسی آشکار نیستند و مدنظر طراحان و برنامه‌ریزان در هنگام تدوین و طراحی برنامه‌های مدرن و رسمی نظام آموزشی قرار نمی‌گیرند (لمپ و سیل، ۲۰۰۷). از این منظر، می‌توان گفت که برنامه درسی پنهان شامل تدریس ضمنی، غیررسمی و غیر معمولی نظام ارزش‌ها، طرز تلقی‌ها و جنبه‌های غیرعلمی مدارس است که متأثر از کل نظام تربیتی و ساختار و بافت کل جامعه به شمار می‌آید (قورچیان،

۱۳۷۴، ص ۴۷). طبق یافته‌های محققان عوامل گوناگونی در شکل‌گیری برنامه درسی پنهان دخالت دارند. این عوامل شامل:

- **ساختار فیزیکی دانشگاه:** فضای فیزیکی دانشگاه، به‌عنوان عاملی زنده و پویا در کیفیت فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانشجویان ایفاء نقش می‌کند. فضای فیزیکی مدرسه در کنار سایر عوامل آموزشی و تربیتی، حامل پیام برای دانش‌آموزان می‌باشد و بر میزان یادگیری و رشد شخصیت فردی و اجتماعی و نیز تأمین بهداشت روانی آنان تأثیر می‌گذارد (علی‌نوروزی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۱۲).

- **قوانین و مقررات دانشگاه:** در هر مؤسسه آموزشی برای اداره امور مختلف مانند کلاس بندی، گروه‌بندی دانشجویان، روش‌های ارزشیابی (نوع آزمون، امتیازات، موفقیت در آزمون و...) مسائل انضباطی، روش‌های تشویق و تنبیه، فعالیت‌های فردی و گروهی دانشجویان و مشارکت یا عدم مشارکت آنان در اداره امور دانشگاه و عوامل مشابه ضوابط و مقرراتی وضع می‌شود که هر یک از این قوانین و مقررات در شخصیت دانشجویان تأثیر می‌گذارد (صباغیان، ۱۳۸۸، ص ۱۴).

- **جو سازمانی دانشگاه:** جو سازمانی عبارت است از مجموعه‌ای از حالات، خصوصیات یا ویژگی‌های حاکم بر یک دانشگاه یا محیط آموزشی است. که آن را گرم یا سرد، قابل اعتماد یا غیر قابل اعتماد، ترس‌آور یا اطمینان‌بخش، تسهیل‌کننده یا بازدارنده می‌سازد و سبب تمایز دو دانشگاه مشابه از یکدیگر می‌شود (حیدری، ۱۳۸۹، ص ۶۵).

- **روش تدریس اساتید:** روش سازمان‌دهی شکل یادگیری با هدف برآورده شدن یک هدف آموزشی خاص، یا بجای گذاردن یک اثر یادگیری خاص است. آموزش برنامه‌ای، سخنرانی، و نمایش عملی مثال‌هایی از روش تدریس محسوب می‌شوند (بختیاری، ۱۳۹۱، ص ۱۵).

- **روابط متقابل استاد و دانشجویان:** مهم‌ترین مهارت ضمن تدریس برقراری ارتباط مؤثر بین استاد و دانشجو می‌باشد. رابطه استاد با دانشجو در کلاس از نوع روابط پیچیده انسانی است که عوامل متعددی در آن نقش دارند. چنانچه این ارتباط در محیط‌های علمی به خوبی برقرار شود، هدف‌های آموزشی با سهولت بیشتری تحقق می‌یابند (آنجفی، ۱۳۹۳).

- **روابط میان فردی بین دانشجویان:** روابط بین فردی فرآیندی است که در آن یک فرد اطلاعات و احساسات خود را از طریق پیام‌های کلامی و غیر کلامی به یک فرد یا افراد دیگر می‌رساند. این توانایی موجب تقویت رابطه گرم و صمیمی با دیگران، حفظ و ارتقای سلامت روانی، قطع روابط ناسالم، حل مسائل و مشکلات خود با دیگران و رفع تضادها و تعارض‌ها می‌شود. همچنین در این گونه روابط نقش

گیرنده و فرستنده پیام به طور مداوم جا به جا می‌شود. روابط میان فردی یک تعامل گزینشی و نظام مند منحصر به فرد و روبه پیشرفت است که موجب خلق معانی مشترک بین آن‌ها می‌شود (کربلایی اسماعیلی، ۱۳۸۵، ص ۴۰).

با توجه به تعاریف برنامه درسی پنهان و یک برنامه درسی نانو شته‌ای که دارای مؤلفه‌هایی همچون ارتباط معلم و شاگرد، ساختار فیزیکی، روابط بین فردی و جو اجتماعی و مقررات و بوروکراسی اداری و روش تدریس می‌باشد و همچنین متغیر انضباط می‌تواند افرادی مقاوم و دارای اعتماد به نفس و دارای جدیت و تلاش را جهت مهیا کردن آینده بهتر را تربیت کند. از طرفی در زمینه برنامه درسی پنهان و نقش آن در رفتار انضباطی پژوهش‌های محدودی انجام شده است ولی درباره تأثیر این امر مهم بر رفتار انضباطی دانشجویان در دانشگاه‌های استان خوزستان تاکنون تحقیقی انجام نشده است که گویای ضرورت تحقیق می‌باشد. از طرفی به دلیل اینکه برنامه درسی پنهان، محدود به کلاس درس و مدرسه نمی‌شود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند همه دلسوزان و ذینفعان نظام آموزشی و پرورشی در جهت پیشبرد و تقویت آن ایفای نقش نمایند. شاید توجه و کاربردی‌ترین مدرسه محوری بتواند بسیاری از دغدغه‌های دلسوزان نظام آموزش و پرورش را تا حدودی بر طرف نماید. زیرا از برنامه درسی پنهان می‌توان در شناسایی و پیش‌بینی، کنترل عوامل مؤثر در فرایند یادگیری استفاده نمود. لذا دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی به ویژه رشته تحقیقات آموزشی و مسئولین و دست‌اندرکاران نظام آموزشی از نتایج این پژوهش بهره‌مند خواهند شد. به رغم آنچه که گفته شد، به نظر می‌رسد که کسب شناخت مناسب نسبت به مفهوم «برنامه درسی پنهان» و تأثیر آن بر رفتار انضباطی دانشجویان مستلزم پاسخ‌گویی به سؤال ذیل است. آیا برنامه درسی پنهان بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟ لذا در پژوهش حاضر، با محور قرار دادن این سؤال، با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده در مورد برنامه درسی پنهان و تأثیر آن بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید مورد بررسی قرار گرفته است. تا بدین ترتیب گامی کوچک در جهت شناساندن این تأثیر ارزشمند در حوزه برنامه درسی برداشته شود. با توجه به مسئله بیان شده پژوهش حاضر در پی شناسایی و بررسی نقش و اهمیت برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانشجویان از یک سو و ارائه راهکارهایی جهت بهبود و اصلاح آن‌ها تلاشی است جهت بررسی سؤالات ذیل:

۱. آیا قوانین و مقررات دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟
۲. آیا ساختار فیزیکی دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟
۳. آیا جو سازمانی دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟
۴. آیا روش تدریس اساتید دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟
۵. آیا روابط میان فردی بین دانشجویان بر رفتار انضباطی آن‌ها تأثیر دارد؟

۶. آیا روابط متقابل استاد و دانشجو بر رفتار انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

پیشینه پژوهش

حسینعلی تقی پور و هاجر غفاری (۱۳۸۹)، در پژوهش خود نقش برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانش آموزان از دیدگاه مدیران و معلمان مدارس را مورد بررسی قرار داد و نتیجه حاصله حاکی از این بود که بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و رفتار انضباطی دانش آموزان در مدارس رابطه معناداری وجود دارد.

بهزاد نوروزی (۱۳۸۹) در تحقیقی تأثیر برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانش آموزان از دیدگاه مدیران و معلمان مدارس بررسی کرد و بر اساس نتایج حاصل بین نظر آنان در مورد تأثیر عوامل ساختار سازمانی و فیزیکی مدرسه تفاوت معناداری وجود دارد، حال آن که، در مورد دو عامل کنش متقابل افراد و جو اجتماعی مدرسه، تفاوت به دست آمده معنادار نمی‌باشد.

هیرش قادری (۱۳۹۱) نیز به بررسی رابطه برنامه‌ی درسی پنهان با رفتار انضباطی دانش آموزان مدارس پرداخت و بیان می‌کند که رابطه معناداری بین برنامه‌ی درسی پنهان با رفتار انضباطی دانش آموزان مدارس وجود دارد.

شیری آهرنتزن^۱ (۲۰۰۴)، در تحقیق خود در رابطه با محیط فیزیکی کلاس و تأثیر آن روی مسائل انضباطی شیوه‌های انضباطی سنتی و تکنیک‌های جدید انضباطی در مورد گروه آزمایشی و گواه مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که انضباط خشک و اجباری زیان‌آور است و مسائل و مشکلات دانش آموزان را شدید می‌کند. در حالی که دانش‌آموزانی که خود، برقرار کننده نظم در بین خود بودند و خود را مسئول کارهای خود می‌دانسته و با اراده خود انضباط را به وجود آورده بودند نتیجه‌ای معقولانه‌تری داشته است. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که مشخصات داخلی مکان کلاس مثل بلندی سقف، مساحت کلاس و مساحت متعلق به هر فرد در کلاس، بر انضباط دانش‌آموزان، اثر می‌گذارد.

تحقیق لمپ و سیل^۲ (۲۰۰۷)، به محتوای برنامه‌ی درسی پنهان و نحوه‌ی در معرض قرار گرفتن دانشجویان پزشکی اشاره داد که تعهد و پایبندی اساتید به تدریس، برقراری ارتباط با دانشجویان، بیماران و همکاران بسیار بالا است. لذا می‌توان نتیجه گرفت، یادگیری‌ها و تجربی‌ها که از طریق برنامه درسی پنهان حاصل می‌شوند. جزء نتایج مورد نظر یا اهداف برنامه درسی آشکار نیستند و مدنظر

^۱. Shery Ahrentzn

^۲. Lempp & Seale

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۱۹

طراحان و برنامه‌ریزان در هنگام تدوین و طراحی برنامه‌های مدرن و رسمی نظام آموزشی قرار نمی‌گیرند.

گلیکن^۱ (۲۰۱۰) نیز معتقد است بین آنچه به دانشجویان در محیط‌های آموزشی یاد داده می‌شود و بین آنچه آنها یاد می‌گیرند تمایز اساسی وجود دارد که بیانگر برنامه درسی پنهان بوده و دربرگیرنده یادگیری در سطح تعاملات بین فردی است. هر قدر فضای کلاس بیشتر باشد، مشکلات انضباطی کمتر خواهد بود و رضایت بیشتری از محیط مدرسه حاصل خواهد شد.

روشی پژوهش

مقاله حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی که به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه‌های آزاد و دولتی استان خوزستان است که تعداد آن‌ها ۱۴۹ نفر می‌باشد.

جدول شماره ۱: جامعه آماری مورد مطالعه

تعداد	رشته	دانشگاه
۱۲	مدیریت آموزشی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول
۱۲	آموزش ابتدایی	
۱۰	برنامه‌ریزی آموزشی	
۱۰	مشاوره و راهنمایی	
۱۲	روانشناسی	
۱۶	تحقیقات آموزشی	دانشگاه شهید چمران اهواز
۱۲	مشاوره	
۱۶	مدیریت آموزشی	
۱۰	روان‌شناسی تربیتی	
۸	مدیریت آموزشی	دانشگاه علوم تحقیقات خوزستان
۱۰	مشاوره	
۱۴	روان‌شناسی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز
۷	آموزش و پرورش ابتدایی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر
۱۴۹		جمع کل

۱۲۰ □ فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی سال هفتم، شماره اول، پاییز ۱۳۹۴

همچنین حجم نمونه براساس جدول مورگان ۱۰۸ نفر به تفکیک (۲۳ نفر زن) و (۸۵ نفر مرد) با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده تعیین شده است.

جدول شماره ۲: نمونه آماری مورد مطالعه

تعداد	رشته	دانشگاه	
۸	مدیریت آموزشی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول	
۸	برنامه‌ریزی آموزشی		
۷	مشاوره و راهنمایی		
۷	روانشناسی		
۱۵	تحقیقات آموزشی	دانشگاه شهید چمران اهواز	
۸	مشاوره		
۱۶	مدیریت آموزشی		
۷	روان‌شناسی تربیتی		
۷	مدیریت آموزشی	دانشگاه علوم تحقیقات خوزستان	
۱۰	مشاوره		
۱۰	روان‌شناسی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز	
۵	آموزش و پرورش ابتدایی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر	
	مرد	زن	جمع کل
	۸۵	۲۳	
	۱۰۸		

ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه محقق ساخته «تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان» بوده است. این پرسش‌نامه با ۲۶ سؤال پنج گزینه‌ای (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) تنظیم شده است که به ترتیب نمرات ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ را به خود اختصاص داده است. این پرسش‌نامه نقش مؤلفه‌های قوانین و مقررات دانشگاه، ساختار فیزیکی دانشگاه، جوّ سازمانی دانشگاه، روش تدریس اساتید، روابط میان فردی بین دانشجویان و روابط متقابل استاد و دانشجویان بر رفتار انضباطی دانشجویان را ارزیابی می‌کند.

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۲۱

جدول شماره ۳: مؤلفه‌های مورد نظر در پرسشنامه

سؤالات پرسشنامه	سؤالات پژوهشی
۱ تا ۴	قوانین و مقررات دانشگاه
۵ تا ۹	ساختار فیزیکی دانشگاه
۱۰ تا ۱۳	جو سازمانی دانشگاه
۱۴ تا ۱۷	روش تدریس اساتید
۱۸ تا ۲۱	روابط فردی دانشجویان
۲۲ تا ۲۶	روابط متقابل استاد و دانشجو

جهت تعیین روایی از ابزار پژوهش در وهله نخست سؤال‌های طرح شده از متن کتاب‌های علمی استخراج شده و به روایت استاد راهنما رسید و با راهنمایی‌هایشان به تصحیح و حذف برخی سؤال‌ها اقدام شد و سپس ایشان روایی سؤال‌ها را تأیید نمودند. سپس پرسشنامه‌ها بین ۳۰ نفر از آزمودنی‌ها که خود از اساتید دانشگاه بودند و به طور تصادفی انتخاب شده بودند، جهت نظرخواهی توزیع شده آنان نیز سؤال‌ها را مناسب ارزیابی نمودند. هم‌چنین برای تعیین پایایی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که برای پرسش‌نامه بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید برابر ۰/۷۹۲ می‌باشد و چون از مقدار ۰/۷ بیشتر است، پس می‌توان ادامه تحقیق را با نمونه بیشتری از جامعه با نتایج لازم مطلوب دانست.

جدول شماره ۴: ضرایب پایایی پرسشنامه

ضرایب پایایی		شاخص آماری
تصنیف	آلفای کرونباخ	مقیاس
۰/۷۸۱	۰/۷۹۲	کل پرسشنامه (بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید)
۰/۷۲۶	۰/۷۵۵	قوانین و مقررات دانشگاه
۰/۷۵۸	۰/۷۶۶	ساختار فیزیکی دانشگاه
۰/۷۵۷	۰/۷۶۴	جو سازمانی دانشگاه
۰/۷۵۴	۰/۷۵۹	روش تدریس اساتید
۰/۷۴۸	۰/۷۳۴	روابط فردی دانشجویان
۰/۷۵۳	۰/۷۵۹	روابط متقابل استاد و دانشجو

یافته‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از روش‌های آماری آمار توصیفی مانند جدول فراوانی و درصد و نمودار ستونی، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل آزمون تی تک نمونه‌ای با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

سؤال اصلی پژوهش: آیا برنامه درسی پنهان بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۵: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	T	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	
۰/۰۰۱	۳۲/۲۳**	۱۰۷	۰/۳۲	۴/۰۲	۳	تأثیر برنامه درسی پنهان

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۳۲/۲۳)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۴/۰۲) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطه بر تعداد سؤالات آن به دست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) به دست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی به دست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، برنامه درسی پنهان می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

سؤال اول پژوهش: آیا قوانین و مقررات دانشگاه بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۶: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر قوانین و مقررات دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	
۰/۰۰۱	۹/۲۲**	۱۰۷	۰/۷۶	۳/۶۷	۳	تأثیر قوانین و مقررات دانشگاه

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۳۳

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۹/۲۲)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۳/۶۷) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطة بر تعداد سؤالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، قوانین و مقررات دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد

سؤال دوم پژوهش: آیا ساختار فیزیکی دانشگاه بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۷: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر ساختار فیزیکی دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی

دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	
۰/۰۰۱	۱۳/۴۶**	۱۰۷	۰/۵۵	۳/۷۲	۳	تأثیر ساختار فیزیکی دانشگاه

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۱۳/۴۶)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۳/۷۲) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطة بر تعداد سؤالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، ساختار فیزیکی دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

سؤال سوم پژوهش: آیا جوّ سازمانی دانشگاه بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۸: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر جوّ سازمانی دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	T	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	تأثیر جوّ سازمانی دانشگاه
۰/۰۰۱	۲۹/۵۱**	۱۰۷	۰/۴۷	۴/۳۵	۳	

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t به دست آمده (۲۹/۵۱)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۴/۳۵) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطه بر تعداد سؤالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱،۲،۳،۴،۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، جوّ سازمانی دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

سؤال چهارم پژوهش: آیا روش تدریس اساتید دانشگاه بر رفتارهای انضباطی دانشجویان

تأثیر دارد؟

جدول شماره ۹: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر روش تدریس اساتید دانشگاه بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	تأثیر روش تدریس اساتید دانشگاه
۰/۰۰۱	۱۷/۶۰**	۱۰۷	۰/۵۷	۳/۹۷	۳	

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۱۷/۶۰)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۳/۹۷) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطه بر تعداد سؤالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱،۲،۳،۴،۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۲۵

بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، روش تدریس اساتید دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

سؤال پنجم پژوهش: آیا روابط میان فردی بین دانشجویان بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۱۰: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر روابط میان فردی بین دانشجویان بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	
۰/۰۰۱	۲۲/۰۳**	۱۰۷	۰/۴۷	۴/۰۰	۳	تأثیر روابط میان فردی بین دانشجویان

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۲۲/۰۳)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۴/۰۰) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سؤالات هر حیطه بر تعداد سؤالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱،۲،۳،۴،۵) تقسیم بر تعداد آن‌ها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، روابط میان فردی بین دانشجویان می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

سؤال ششم پژوهش: آیا روابط متقابل استاد و دانشجو بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟

جدول شماره ۱۱: آزمون t تک گروهی برای بررسی تأثیر روابط متقابل استاد و دانشجو بر رفتار انضباطی دانشجویان از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

سطح معناداری	t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین نظری	
۰/۰۰۱	۳۴/۱۳***	۱۰۷	۰/۴۱	۴/۳۷	۳	تأثیر روابط متقابل استاد و دانشجو

با توجه به جدول فوق و با تأکید بر میزان t بدست آمده (۳۴/۱۳)، می‌توان چنین عنوان کرد که بین میانگین واقعی (۴/۳۷) (این میانگین از تقسیم میانگین نمرات سوالات هر حیطه بر تعداد سوالات آن بدست آمده است) و میانگین نظری طیف (۳) (این میانگین از جمع رتبه‌های گزینه‌های طیف (۱، ۲، ۳، ۴، ۵) تقسیم بر تعداد آنها (۵) بدست آمده است) تفاوت معناداری وجود دارد. از آنجایی که میانگین واقعی بدست آمده بیشتر از میانگین نظری طیف است می‌توان با اطمینان ۹۵٪ به این نتیجه رسید که از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان، روابط متقابل استاد و دانشجو می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد.

۵. بحث و نتیجه گیری

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان محقق در سؤال اصلی پژوهش با عنوان « آیا برنامه درسی پنهان بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد؟ » به بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان دادند از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان:

سؤال اصلی پژوهش: نشان داد، برنامه درسی پنهان می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t = 32/23$) به دست آمد. مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی پنهان دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان از دیدگاه اساتید نشان می‌دهد مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی پنهان (قوانین و مقررات، ساختار فیزیکی، جو سازمانی، روش تدریس اساتید، روابط میان فردی بین دانشجویان و روابط متقابل استاد و دانشجو) در دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان با توجه به میانگین‌های به دست آمده در سطح نسبتاً مطلوبی می‌باشند. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات حسینی‌علی تقی‌پور و هاجرغ‌فاری (۱۳۸۹)، بهزاد نوروزی (۱۳۸۹)، هیرش

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۲۷

قادری (۱۳۹۱)، شری‌آهرتزن (۲۰۰۴) همسو می‌باشد. توجه به هر عامل از برنامه‌درسی پنهان با در نظر گرفتن تأثیر محیط و سایر عوامل نتیجه‌ی مطلوبی بدنبال خواهد داشت که نتایج آن را در ادامه شرح داده شده است:

سؤال اول پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

نشان داد، قوانین و مقررات دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t=9/22$) به دست آمد. در مورد مؤلفه‌ی قوانین و مقررات، نوع برخورد کارکنان دانشگاه با دانشجویان، مشارکت یا عدم مشارکت فراگیران در باره‌ی زمانبندی کلاس‌ها و برنامه‌های دانشگاه و همچنین نحوه‌ی برخورد با بی‌قانونی‌های دانشجویان همگی تأثیر غیر قابل انکاری در باور دانشجویان در قبال توانمندی و مهارت‌هایشان دارد. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات بهزاد نوروزی (۱۳۸۸)، گلیکن (۲۰۱۰) همسو می‌باشد.

سؤال دوم پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

نشان داد، ساختار فیزیکی دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t=13/46$) به دست آمد. در مورد مؤلفه ساختار فیزیکی، می‌توان گفت که ساختار فیزیکی مناسب می‌تواند باعث ایجاد احساسات مثبت در دانشجویان گردد. فضاهای آموزشی خشک و راکدی که فاقد هرگونه روح و الهام بخشی و نیز جذابیت‌های بصری است، ضمن این که تصور موجوداتی خالی‌الذهن و منفعل را به دانشجویان القا می‌کند، نمی‌تواند بسترهای محیطی لازم را برای بروز و رشد عواطف دانشجویان فراهم آورد. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات حسینعلی تقی پور وهاجر غفاری (۱۳۸۹)، بهزاد نوروزی (۱۳۸۹)، شری‌آهرتزن (۲۰۰۴) همسو می‌باشد.

سؤال سوم پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان

نشان داد، جوّ سازمانی دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t=29/51$) به دست آمد. بسیاری از جامعه‌شناسان جوّ سازمانی دانشگاه را به عنوان یک عامل اصلی در اجتماعی شدن فراگیران تلقی می‌کنند «عناصری که به سادگی قابل تشخیص است عبارتند

از: تمامی نظام طبقه‌بندی که در مرکز آموزشی به خدمت گرفته شده است (کلاس‌های دانشگاه، گروه‌بندی، سازماندهی عمودی سطوح دانشگاه، شیوه‌های ارتقاء شایستگی برای فعالیت‌ها) روش‌های ارزشیابی (آزمون‌ها، نمره‌گذاری، قوانین انضباطی، محدودیت‌ها، روش‌های تنبیه و ... نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات حسین علیخانی (۱۳۸۲)، حسینعلی تقی پور و هاجر غفاری (۱۳۸۹)، لمپ و سیل (۲۰۰۷) همسو می‌باشد.

سؤال چهارم پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان نشان داد، روش تدریس اساتید دانشگاه می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t= ۱۷/۶۰$) به دست آمد. استادان به طور همدل در طراحی آموزشی به عوامل آشکار موارد در تدریس توجه می‌کنند و از عوامل پنهان غافل می‌مانند. لازم است عوامل اساسی مؤثر در شکل‌گیری برنامه درسی پنهان شناسایی و آشکار شوند و تا حدودی در طراحی و اجرای تحت ضابطه و کنترل درآیند. یکی از عوامل که در کم کردن فاصله بین برنامه درسی رسمی و پنهان تأثیر دارد و مشارکت دانشجویان در جریان آموزش است. در صورت مشارکت آنان در طراحی و اجرای تدریس، فعالیت‌های یادگیری را با اهمیت تلقی خواهند کرد و با علاقه و آگاهی برای یادگیری و نایل شدن به هدف‌های آموزشی تدریس خواهند نمود. عامل دیگر آگاهی برنامه ریزان استادان از عوامل غیر آشکاری که در آموزش مؤثر است. بنابراین استادان باید عوامل مؤثر در برنامه درسی پنهان را شناسایی کنند و با در نظر گرفتن آن‌ها در طراحی و اجرای آموزشی منطقی‌تر عمل نمایند. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات هیرش قادری (۱۳۹۱)، لمپ و سیل (۲۰۰۷) همسو می‌باشد.

سؤال پنجم پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان نشان داد، روابط میان فردی بین دانشجویان می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t= ۲۲/۰۳$) به دست آمد. در مورد مؤلفه روابط میان فردی بین دانشجویان می‌تواند، باید به این مهم توجه داشت که فرهنگ دانشجویان و گروه‌های دوستی نیز آثار خاص خود را دارند. دانشجویان از ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی یکدیگر تأثیر می‌پذیرند، ممکن است دانشجویان خانواده‌های مرفه که فرهنگ خاص خودشان را دارند و آداب و معاشرت آن‌ها فرق می‌کند با دیدن دانشجویان خانواده‌های کم درآمد یا تنگ دست مغرورتر و از خود را ضعیف‌تر شوند و در مقابل دانشجویان خانواده‌های کم درآمد احساس کمبود و حقارت کنند. هر یک از این دو حالت جزیی از برنامه درسی پنهان دانشجویان را تشکیل می‌دهد. این نوع روابط بر نوع رفتار و زندگی دانشجویان در

بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانشجویان از نظر اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی ... □ ۱۲۹

تصمیم‌گیری‌های تربیتی تأثیر می‌گذارد. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات هیرش قادری (۱۳۹۱)، گیلکن (۲۰۱۰) همسو می‌باشد.

سؤال ششم پژوهش: از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های استان خوزستان نشان داد، روابط متقابل استاد و دانشجو می‌تواند بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر زیادی داشته باشد. این نتیجه به دلیل اینکه مقدار معناداری برای آزمون تی تک گروهی مورد تأیید بود و شدت تأثیر از این تحلیل ($t = 34/13$) به دست آمد. در مورد مؤلفه روابط متقابل استاد و دانشجو می‌توان به این مهم توجه داشت که فراگیران ارزش‌ها، هنجارها و طرزتفکرهای خاص را به طور ضمنی از اساتید می‌آموزند و با دوربین‌های ذهنی خود از رفتار ایشان، فیلمبرداری و پس از تفسیر، آن‌ها را درونی می‌کنند. نتیجه بدست آمده با نتایج تحقیقات بهزاد نوروزی (۱۳۸۹)، لمپ و سیل (۲۰۰۷) همسو می‌باشد.

پیشنهادها

یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که برنامه درسی پنهان و مؤلفه‌های آن بر رفتارهای انضباطی دانشجویان تأثیر دارد. لذا جهت افزایش کیفیت آن پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه شده است:

اساتید به دیدگاه‌ها و سؤالات دانشجویان توجه کنند، از روش‌های تدریس فعال استفاده نمایند، از انتقال صرف اطلاعات پرهیز کنند، از روش‌های ارزشیابی فرایندی به جای تراکمی استفاده نمایند و به فعالیت‌های دانشجویان در طول ترم تحصیلی توجه نمایند. لازم است با بازنگری در وضع قوانین و مقررات برای اداره‌ی امور مختلف دانشگاه، تصورات و نگرش مثبت را جایگزین تصورات منفی نماییم تا از این راه بتوانیم به تقویت اعتماد به نفس و یادگیری دانشجویان کمک نماییم.

با توجه به اینکه مشخصات داخلی مکان کلاس مثل بلندی سقف، مساحت کلاس و مساحت متعلق به هر فرد در کلاس، بر انضباط دانشجویان، اثر می‌گذارد. هر قدر فضای کلاس بیشتر باشد مشکلات انضباطی کمتر خواهد بود و رضایت بیشتری از محیط دانشگاه حاصل خواهد شد. لذا با تحلیل و تفسیر ساختار فیزیکی کلی دانشگاه و کلاس درس را جهت کنترل رفتارهای دانشجویان در نظر داشته باشند.

با عنایت به نتیجه فوق و با توجه به اینکه بسیاری از جامعه‌شناختی‌ها سازمانی دانشگاه را به عنوان یک عامل اصلی در اجتماعی شدن فراگیران تلقی می‌کنند. با در نظر گرفتن تمامی نظام طبقه‌بندی که در مرکز آموزشی به خدمت گرفته شده است (کلاس‌های دانشگاه، گروه‌بندی، سازماندهی عمودی سطوح دانشگاه، شیوه‌های ارتقاء شایستگی برای فعالیت‌ها می‌توان دانشجویان را در جهت سلامت جامعه یاری رساند.

استاد به عنوان آسان‌ساز فرآیند آموزش و رشد ویژگی‌های شناختی، عاطفی و رفتاری دانشجویان تلقی شده و باید در انتخاب شیوه‌های تدریس به اثرات تربیتی و اجتماعی آن نیز توجه داشته باشد. با به کارگیری روش‌های آموزشی فعال می‌توان زمینه توسعه مهارت‌های فردی و اجتماعی و کاهش انزوا و انفعال دانشجویان را در جهت سلامت جامعه فراهم ساخت.

با آموزش گروهی همدلی، به منزله‌ی یک خصیصه شخصیتی می‌توان بر کیفیت روابط بین شخصی و خودتنظیمی عاطفی تأثیرگذار بود. همچنین در سطح علمی با تهیه برنامه‌های آموزشی و مداخله‌ای اصلاح و تغییر ویژگی‌های شخصیتی، می‌توان مهارت‌ها و راهبردهای مناسب و کارآمد در زمینه بهبود روابط بین شخصی و تنظیم عواطف را به فرد آموزش داد.

با توجه به روابط متقابل استاد و دانشجو به عنوان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در یادگیری دانشجویان، اساتید با ایجاد فضا و جوی باز و دادن استقلال و آزادی عمل بیشتر، فرصتی برای مشارکت دانشجویان فراهم نمایند تا از این طریق موجب تقویت اعتماد به نفس و یادگیری مؤثرتر آنان گردند و بدون جهت‌گیری و با طراحی و اجرای آموزش منعطف و با به کارگیری روش‌های آموزشی فعال مانند حل مسأله و مباحثه و مناظره‌های کلاسی، زمینه‌ی لازم را برای فعالیت‌های گروهی و تقویت عزت نفس و یادگیری مؤثر آنان را فراهم نموده، روابط آموزشی داخل کلاس را به صورت مفید و ثمربخش سازمان دهند.

منابع

۱. آنجفی، حمیدرضا. (۱۳۹۳). استاد، دانشجو و روابط متقابل. از گوشه و کنار نشریات دانشجویی. نشریه صبح قریب. دانشگاه اراک. کد مطلب: ۳۵۹۳۵۹.
۲. اسکندری، حسین. (۱۳۸۷). برنامه درسی پنهان. تهران: نشر نسیم.
۳. بختیاری، مهدی. (۱۳۹۱). انواع روش‌های تدریس. سایت فرهنگی و آموزشی.
۴. تقی‌پور، حسینعلی، غفاری، هاجر. (۱۳۸۹). بررسی نقش برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانش‌آموزان از دیدگاه مدیران و معلمان مدارس راهنمایی دختران شهرستان خلخال. علوم تربیتی، سال دوم. شماره ۷.
۵. تقی‌پور ظهیر، علی. (۱۳۸۷). برنامه ریزی درسی برای مدارس ابتدایی در هزاره سوم. تهران: نشر آگه.
۶. حدادعلوی، رودابه، عبداللهی، احمد، احمدی، امیدعلی. (۱۳۸۶). برنامه درسی پنهان: پژوهشی در یادگیری‌های ضمنی مدرسه. مورد: روحیه علمی. فصلنامه تعلیم و تربیت.
۷. حیدری، زهرا، عسکریان، مصطفی، دوایی، مهدی. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین جو سازمانی و مدیریت تعارض از دیدگاه دبیران. فصلنامه تازه‌های روانشناسی صنعتی/سازمانی. سال اول. شماره سوم.
۸. سراجی، فرهاد. (۱۳۸۷). ارائه الگوی مطلوب طراحی برنامه درسی دانشگاه مجازی و مقایسه طرح برنامه درسی دانشگاه‌های مجازی ایران با آن الگو، پایان‌نامه دکتری. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تربیت معلم.
۹. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. (۱۳۸۳). روان‌شناسی رشد. تهران. دانشگاه پیام نور. چاپ نهم.
۱۰. صباغیان، زهرا. (۱۳۸۸). فرهنگ دانشگاهی: یک چارچوب پژوهشی. در رویکردها و چشم اندازهای نو در آموزش عالی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۱۱. علیخانی، محمدحسین، مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۳). بررسی پیامدهای قصد نشده (برنامه درسی پنهان) ناشی از محیط اجتماعی مدارس دوره متوسطه اصفهان. فصلنامه علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
۱۲. علی‌نوروزی، رضا، جنت فریدونی، طیبیه، مشاکلاویه، مهری. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان و هویت ملی دانش‌آموزان متوسطه. پژوهش در برنامه ریزی درسی. سال یازدهم. دوره دوم. شماره ۱۵ (پیاپی ۴۲).

۱۳. فتحی واجارگاه، کوروش، واحد چوکده، سکینه. (۱۳۸۵). شناسایی آسیب‌های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان: نظام آموزش متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی.
۱۴. قادری، هیرش. (۱۳۹۱). بررسی رابطه برنامه درسی پنهان با رفتار انضباطی دانش آموزان سال سوم مدارس راهنمایی پسرانه شهر سنندج در سال تحصیلی ۹۰-۹۱. دانشگاه تربیت معلم. تهران. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
۱۵. قورچیان، نادرقلی. (۱۳۷۴). تحلیلی از برنامه درسی مستتر بحثی نو در ابعاد ناشناخته نظام آموزشی، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی.
۱۶. کربلایی اسماعیلی، حمیدرضا، انوری، قدسی، نجورابی، نوشین، خواجه حسین، حمداله. (۱۳۸۵). بررسی میزان اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی در تغییر نگرش نوجوانان دارای معلولیت. اصفهان: بهزیستی.
۱۷. مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۷). برنامه درسی پنهان، برنامه درسی پوچ و برنامه درسی پوچ پنهان، در برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم اندازها. تهران: سمت و به نشر.
۱۸. نوروزی، بهزاد. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان در رفتار انضباطی دانش آموزان از دیدگاه مدیران و معلمان مدارس ابتدایی ناحیه ۳ شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناس ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

۱۹. Ahrentzn, Shery, (۲۰۰۴). " An Educational Ethnography of Teacher Developed Science Curriculum Implementation: Enacting Conceptual Change Based Science Inquiry with Hispanic Students" (Ph.D. diss., Montana State University).
۲۰. Glicken A D, Merenstein G B. Addressing the hidden curriculum: understanding educator professionalism. J Medical Teacher. ۲۰۱۰; (۲۹): ۵۴-۷.
۲۱. Lempp H, Seale C. The hidden curriculum in undergraduate medical education: qualitative study of medical students' perception of teaching. J British Medical. ۲۰۰۷; (۳۲۹): ۷۷۰-۳.
۲۲. Margolis, Eric[Editor].(۲۰۰۲). The Hidden Curriculum in Higher Education Routledge New York and London. In [http:// policy. Work.edu/ ritter/edf ۵۳۵۳-apple-htm](http://policy.Work.edu/ritter/edf۵۳۵۳-apple-htm)